

РОЗДІЛ 2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

МЕТОДИ ОЦІНКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ МІЖНАРОДНОЇ КОМПАНІЇ

METHODS FOR ESTIMATING THE INTELLECTUAL CAPITAL OF AN INTERNATIONAL COMPANY

Досліджено основні методи оцінювання інтелектуального капіталу міжнародної компанії, охарактеризовано переваги і недоліки їх застосування. Визначено специфічні особливості інтелектуального капіталу, що ускладнюють процес оцінювання вартості інтелектуального капіталу компанії. Узагальнено результати досліджень зарубіжних науковців у частині впливу інтелектуального капіталу на результати діяльності міжнародної компанії. Визначено, що нині відсутній єдиний універсальний метод оцінювання інтелектуального капіталу, а тому в подальшому методи його оцінки необхідно вдосконалювати для отримання якісної і достовірної інформації про обсяги інтелектуального капіталу компанії.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, міжнародна компанія, ринкова вартість, конкурентні переваги, конкурентоспроможність.

Исследованы основные методы оценки интеллектуального капитала международной компании, охарактеризованы преимущества и недостатки их применения. Определены специфические особенности интеллектуального капитала, затрудняющие процесс оценки стоимости интеллектуального капитала компании. Обобщены результаты исследований зарубежных ученых в части воздействия интеллектуального капитала на резуль-

таты деятельности международной компании. Определено, что в настоящее время отсутствует единый универсальный метод оценки интеллектуального капитала, следовательно, в дальнейшем методы его оценки необходимо совершенствовать для получения качественной и достоверной информации об объемах интеллектуального капитала компании.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, международная компания, рыночная стоимость, конкурентные преимущества, конкурентоспособность.

The main methods of estimating the intellectual capital of an international company are investigated, advantages and disadvantages of their application are characterized. The specific features of intellectual capital, which complicate the process of estimating the value of the intellectual capital of the company, are determined. The results of researches of foreign scientists concerning the influence of intellectual capital on the results of the activity of an international company are summarized. It is determined that there is currently no single universal method for evaluating intellectual capital, and henceforth the methods of its evaluation need to be improved in order to obtain qualitative and reliable information about the volume of intellectual capital of the company.

Key words: intellectual capital, international company, market value, competitive advantages, competitiveness.

УДК 330.101

Воробей Ю.М.

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Київський національний торговельно-економічний університет

Постановка проблеми. Усвідомлення значимості інтелектуального капіталу для формування вартості компанії є вкрай необхідним із погляду можливості реалізації конкурентних переваг і отримання фінансового результату, який був би вищим за середньоринкові показники. В умовах економіки знань традиційні чинники формування конкурентних переваг, зокрема матеріальні ресурси, втрачають свою значимість. У період, коли знання та інформація виступають двигуном розвитку, успіху досягають компанії, яким вдається їх повною мірою використовувати для досягнення конкурентних переваг на внутрішньому та міжнародному ринках. Нині ринкова вартість провідних міжнародних компаній значно вища за балансову вартість, що зумовлено наявністю інтелектуального капіталу, який не відображений у традиційному балансі компанії. На думку низки науковців, інтелектуальний капітал може бути оцінений як різниця між балансовою

та ринковою вартістю компанії, а його зростання в останні роки актуалізує проблему пошуку уніфікованого методу вимірювання вартості інтелектуального капіталу, у тому числі для інформування акціонерів. Проблематика оцінювання інтелектуального капіталу є надзвичайно актуальною з огляду на:

- можливість більш точно оцінити вартість компанії, а також розгорнуто представити систему звітності;
- важливість його аналізу як вирішального чинника інвестування для потенційних інвесторів;
- зростання ефективності управління інтелектуальним капіталом, що забезпечує підвищення рейтингу компанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методи оцінювання інтелектуального капіталу компаній та окремих його структурних компонент є предметом дослідження низки вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема Дж. Діеза, Л. Едвінсона, К. Свейбі,

Т. Стюарта, О. Кендюхова, І. Нагорної та ін. Водночас варто відзначити недостатню дослідженість методів, що дають змогу провести компаративний аналіз успішних практик трансформації інтелектуального капіталу в конкурентні переваги міжнародної компанії, а також оцінку впливу інтелектуального капіталу на результати її діяльності. Специфічні властивості об'єкта дослідження, що ускладнюють його оцінку на основі кількісних характеристик, а також відсутність навіть у розвинених країнах вимог щодо відображення інтелектуального капіталу в публічній звітності ускладнюють проведення емпіричних досліджень у цьому напрямі. Незважаючи на велику кількість ініціативних пропозицій як теоретиків, так і практиків, стандарти щодо оцінювання і відображення інтелектуального капіталу досі не сформовано.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення та аналіз методів оцінювання інтелектуального капіталу міжнародних компаній.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потенціал інтелектуального капіталу створювати вартість зумовлений наявністю у нього таких властивостей, як ефект масштабу та мережеві ефекти [1, с. 22]. У значній кількості наукових робіт у частині оцінки інтелектуального капіталу все частіше акцентується увага на доданій вартості як одного з основних показників результативності використання інтелектуального капіталу. Зокрема, результати дослідження Департаменту промисловості і торгівлі Великої Британії вказують на те, що успішні компанії пов'язують можливість створення продуктів і послуг (із високою доданою вартістю) з інвестиціями в основний капітал [2, с. 43]. Низка науковців вважає, що капітал, який складається з фінансових і матеріальних активів, нині не можна розглядати як найбільш значимий ресурс для реалізації успішної діяльності міжнародних компаній на відміну від інтелектуального капіталу, що дає змогу сформувати додану вартість [3; 4]. У 2003 р. С. Файер та С. Вільямс [5] обґрунтували теорію корпоративної поведінки компаній, що ґрунтується на інтелектуальному капіталі підприємства і в рамках якої обґрунтовується ідея про пріоритетність урахування усіх видів ресурсів у діяльності компанії, однак інтелектуальний капітал залишається єдиним стратегічно значимим активом, що дає змогу формувати додану вартість. Високий рівень кореляції між обсягом інтелектуального капіталу і доданою вартістю на прикладі австрійських банків було виявлено А. Пулічем [6]. Водночас, на нашу думку, залишається дискусійним проблематика оцінювання процесу перетворення елементів інтелектуального капіталу у вартість з огляду на специфічні властивості цього виду нематеріальних активів. Основні проблемні аспекти такого перетворення проаналізовано колективом авторів під керівництвом Дж. Діеза [7]. Статистичний аналіз дав науковцям змогу виявити значний кореляційний зв'язок між елементами інтелектуального капі-

талу і доданою вартістю, однак на практиці доволі важко оцінити внесок інвестованого і інтелектуального капіталу в її формування. Однак ця проблематика набуває особливої актуальності з огляду на необхідність прийняття ефективних управлінських рішень. Таким чином, інтелектуальний капітал підвищує потенціал компанії щодо формування доданої вартості або ж виступає єдиним видом капіталу, що дає змогу її створювати. Для прийняття економічно обґрунтованих рішень необхідно не лише правильно оцінювати кількість та якість залучених інтелектуальних ресурсів, а й визначити рівень їхнього внеску у формування доданої вартості.

Отже, можемо визначити, що у переважній більшості наукових джерел інтелектуальний капітал розглядається як повноцінна компонента ресурсного портфелю компанії, а віддача від його використання повинна бути оцінена аналогічно до рентабельності фінансових і матеріальних активів міжнародної компанії.

Різноманіття методів оцінки інтелектуального капіталу, їх постійне оновлення і розширення не дають змоги вказати на єдину універсальну й стандартизовану методику оцінки інтелектуального капіталу міжнародних компаній, що зумовлено специфічним характером окремих елементів інтелектуального капіталу, які важко піддаються кількісному виміру.

Найбільш широко розповсюдженою залишається класифікація К. Свейбі, який виділяє чотири групи методів: методи ринкової капіталізації, методи віддачі на активи, методи прямої оцінки інтелектуального капіталу, методи підрахунку балів (експертні методи) (табл. 1).

Запропонована класифікація К. Свейбі певною мірою корелює з раніше запропонованою класифікацією Д. Люти [8], який виокремлює структурний (характеризується використанням різних одиниць виміру окремих елементів інтелектуального капіталу) і вартісний (передбачає агреговану оцінку нематеріальних активів, не оцінюючи окремо їхні елементи) підходи до оцінювання інтелектуального капіталу. На нашу думку, класифікація К. Свейбі не є всеохоплюючою й не передбачає розподіл методів оцінки власне самого інтелектуального капіталу від створюваної ним вартості. Незважаючи на це, запропонована класифікація є найбільш широко застосовуваною у науковій літературі й практиці.

Методи прибутковості активів (Return on Assets Methods – ROA) визначаються як співвідношення середнього доходу компанії до оподаткування за певний проміжок часу і середньої вартості її матеріальних активів. До способів оцінювання інтелектуального капіталу в рамках ROA-методів можна віднести низку показників, однак найбільш поширеними є EVA, VAIC та CIV. У рамках методів ринкової капіталізації (Market Capitalization Methods – MCM) розраховується різниця між ринковою капіталізацією компанії і власним капіталом її акціонерів, а

Характеристика методів оцінки інтелектуального капіталу міжнародної компанії

Метод оцінки	Сутність методу	Переваги застосування	Недоліки застосування
Методи ринкової капіталізації (MCM)	ґрунтується на ринковій цінності компанії: а величина інтелектуальних активів визначається як різниця між ринковою вартістю і балансовою вартістю компанії (власним капіталом акціонерів)	<ul style="list-style-type: none"> • обґрунтована фінансова оцінка підкріплена реальними фактами купівлі-продажу акцій компанії 	<ul style="list-style-type: none"> • не застосовуються у некомерційних компаніях; • залежність від змін ринкової кон'юнктури, що може призвести до змін ІК протягом дня
Методи прибутковості активів (ROA)	метод, що ґрунтується на оцінці рентабельності активів, за якого середня величина доходів компанії до вирахування податків ділиться на середню величину матеріальних активів	<ul style="list-style-type: none"> • простота розрахунку; • можливість порівняння результатів компаній у межах галузі; • можливість отримання інформації про неосязяємі активи; • застосовуються при злитті компаній 	<ul style="list-style-type: none"> • обмеженість у застосуванні (лише для публічних компаній); • можливість допущення похибки при оцінці середньоринкової прибутковості
Методи прямої оцінки інтелектуального капіталу (DIC)	поелементне грошове оцінювання за спеціальними методиками окремих елементів ІК із подальшим агрегуванням отриманих результатів у грошову узагальнюючу оцінку	<ul style="list-style-type: none"> • враховують специфіку формування та використання окремих елементів ІК; • розробленість методичного інструментарію оцінювання окремих компонент ІК 	<ul style="list-style-type: none"> • трудомісткість процесу оцінки елементів інтелектуального капіталу
Методи експертної оцінки (SC)	оцінювання фінансових та нефінансових параметрів окремих елементів ІК із подальшим агрегуванням отриманих результатів методом рангів, що дає змогу сформуванню інтегрального негрошового оцінювання стану формування та використання ІК	<ul style="list-style-type: none"> • можливість для кожного підприємства самостійно розробити перелік оціночних показників та вибрати механізм їх узагальнення; • ефективний інструмент управління процесами формування і використання ІК у межах компанії 	<ul style="list-style-type: none"> • відсутність грошової оцінки; • суб'єктивізм під час формування узагальнюючого висновку в частині ефективності управління ІК; • неможливість проведення компаративного аналізу отриманих результатів для окремої компанії з конкурентами та середньогалузевими тенденціями

Джерело: побудовано автором

отримана величина розглядається як вартість її інтелектуального капіталу чи нематеріальних активів. До методів прямої оцінки інтелектуального капіталу (Direct Intellectual Capital Methods – DIC) належать методи, що ґрунтуються на ідентифікації й оцінці окремих активів чи елементів інтелектуального капіталу у грошовому вираженні. На їх основі в подальшому проводиться інтегральна оцінка інтелектуального капіталу компанії. Методи підрахунку балів (Scorecard Methods – SC) передбачають ідентифікацію різних елементів нематеріальних активів чи інтелектуального капіталу у формі балів. Застосування SC-методів не передбачає отримання інформації у грошовому вираженні, вони виступають переважно як методи діагностики інформаційної системи. Можна відзначити певну схожість між показниками DIC- та SC-методами, а також між MCM- та ROA-методами, адже у першому випадку оцінка починається з ідентифікації окремих елементів інтелектуального капіталу, завершуючись визначенням інтегрального показника, навпаки, у рамках MCM- та ROA-методів.

Початок XXI ст. ознаменувався появою низки досліджень, що спрямовані на виявлення загальних тенденцій і закономірностей впливу інтелектуального капіталу на результати діяльності ком-

панії. Масштабність таких емпіричних розвідок пов'язана з їх охопленням практично всіх регіонів світу, незважаючи на негомогенність у частині використовуваної вибірки, часовому періоду досліджень, підходам до оцінювання, методам збору і обробки даних та ін.

Складність побудови універсальної емпіричної моделі впливу інтелектуального капіталу на результати діяльності міжнародної компанії пов'язана з його специфічними властивостями, зокрема [9, с. 190]:

- властивістю часткової невинятковості інтелектуальних ресурсів, яка полягає у тому, що компаніям технічно й юридично складно повною мірою контролювати використання власного інтелектуального капіталу з огляду на ймовірність отримання економічної вигоди від використання окремих елементів ІК у майбутньому не власниками компаній, а їхніми конкурентами;

- властивістю часткової неконкурентності, що полягає у можливості використання інтелектуального ресурсу одночасно в різних напрямках діяльності міжнародної компанії;

- відсутністю адитивності, оскільки зазвичай обсяг інтелектуальних ресурсів не зменшується під час їх використання, а додаткове інвестування

в інтелектуальний капітал не завжди призводить до зростання його обсягу;

– невід’ємністю від носія (у випадку людського капіталу);

– нематеріальною природою ресурсу, що ускладнює ідентифікацію компонентів інтелектуального капіталу і призводить до інформаційної асиметрії;

– компліментарністю активів, що означає, що цінність знань значною мірою залежить від контексту їх використання.

Здатність підприємства створювати й ефективно використовувати інтелектуальний капітал дедалі більшою мірою визначає його сталий розвиток і конкурентоспроможність на ринку [10, с. 11]. Розвиваючи інтелектуальний капітал, у підприємства з’являється можливість підвищення ефективності його діяльності, а також збільшення вартості [11, с. 280]. Проте інтелектуальний капітал розглядається як одна з найбільш дієвих конкурентних переваг у ринковій економіці. У зв’язку із цим наявні методи і підходи до оцінки інтелектуального капіталу в подальшому будуть тільки вдосконалюватися для отримання максимально адекватної оцінки дійсного інтелектуального капіталу фірми.

Висновки з проведеного дослідження. В умовах інноваційної економіки застосування перелічених методів оцінки інтелектуального капіталу дає змогу збільшити прибутковість, забезпечити зростання вартості компанії і створення конкурентоспроможної продукції. Міжнародна компанія у силу специфіки своєї діяльності застосовує ті чи інші показники для розрахунку вартості інтелектуального капіталу. Разом із тим комплексна оцінка інтелектуального капіталу ускладнена тим, що вплив різних чинників важко оцінити у вартісних показниках. Отже, у подальшому методи оцінки інтелектуального капіталу необхідно вдосконалювати для отримання якісної і достовірної оцінки інтелектуального капіталу компанії. На нашу думку, наявна вітчизняна і міжнародна система обліку не готова до того, щоб оцінити й визнати компоненти інтелектуального капіталу як повноцінний об’єкт бухгалтерського обліку, однак повне його ігнорування вказує на регресивність в ефективному управлінні інтелектуальним капіталом міжнародної компанії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Lev B. R&D and capital markets. *Journal of Applied Corporate Finance*. 1999. Vol. 11. Issue 4. P. 21–35.
2. Zeghal D., Maaloul A. Analysing value added as an indicator of intellectual capital and its consequences on company performance. *Journal of intellectual capital*. 2010. Vol. 11. № 1. P. 39–60.
3. Riahi-Belkaoui A. Intellectual capital and firm performance of US multinational firms: a study of the resource-based and stakeholder views. *Journal of intellectual capital*. 2003. Vol. 4. № 2. P. 21–26.
4. Youndt M., Subramanian M., Snell S. Intellectual capital profiles: an examination of investments and

returns. *Journal of Management Studies*. 2004. Vol. 41. № 2. P. 335–361.

5. Firer S., Williams S. Intellectual capital and traditional measures of corporate performance. *Journal of Intellectual Capital*. 2003. Vol. 4. № 3. P. 348–360.

6. Pulic A. VAIC™ – an accounting tool for IC management. *International Journal of Technology Management*. 2000. Vol. 20. № 5(8). P. 702–714.

7. Diez J., Ochoa M., Prieto B., Santidrian A. Intellectual capital and value creation in Spanish firms. *Journal of Intellectual Capital*. 2010. Vol. 11. № 3. P. 348–367.

8. Luthy D.H. Intellectual Capital and Its Measurement. URL: <http://www.apira2013.org/past/apira1998/archives/pdfs/25.pdf>.

9. Tseng C.-Y., Goo Y.-J.J. Intellectual Capital and Corporate Value in an Emerging Economy: Empirical Study of Taiwanese Manufacturers. *R&D Management*. 2005. Vol. 35. № 2. P. 187–199.

10. Кендюхов О. Гносеологія інтелектуального капіталу. *Економіка України*. 2003. Вип. 4. С. 16–26.

11. Нагорна І.І. Сутність та оцінка інтелектуального капіталу на підприємстві. *Економічний простір*. 2011. Вип. 46. С. 278–285.

REFERENCES:

1. Lev B. (1999) R&D and capital markets. *Journal of Applied Corporate Finance*, Vol.11, Issue 4, P. 21-35.
2. Zeghal D., Maaloul A. (2010) Analysing value added as an indicator of intellectual capital and its consequences on company performance. *Journal of intellectual capital*, Vol. 11, No. 1. P. 39–60.
3. Riahi-Belkaoui A. (2003) Intellectual capital and firm performance of US multinational firms: a study of the resource-based and stakeholder views. *Journal of intellectual capital*, Vol. 4, No. 2. P. 21–26.
4. Youndt M., Subramanian M., Snell S. (2004) Intellectual capital profiles: an examination of investments and returns. *Journal of Management Studies*, Vol. 41, No. 2. P. 335–361.
5. Firer S., Williams S. (2003) Intellectual capital and traditional measures of corporate performance. *Journal of Intellectual Capital*, Vol. 4, No. 3. P. 348–360.
6. Pulic A. (2000) VAIC™ – an accounting tool for IC management. *International Journal of Technology Management*, 2000, Vol.20, No 5(8), P. 702–714.
7. Diez J., Ochoa M., Prieto B., Santidrian A. (2010) Intellectual capital and value creation in Spanish firms. *Journal of Intellectual Capital*, Vol. 11, No. 3. P. 348–367.
8. Luthy D.H. Intellectual Capital and Its Measurement. URL <http://www.apira2013.org/past/apira1998/archives/pdfs/25.pdf>.
9. Tseng C.-Y., Goo Y.-J.J. (2005) Intellectual Capital and Corporate Value in an Emerging Economy: Empirical Study of Taiwanese Manufacturers, *R&D Management*, Vol. 35, No 2. P. 187–199.
10. Kendiukhov O. (2003) Hnoseolohiia intelektualnoho kapitalu [Epistemology of intellectual capital], *Ekonomika Ukrainy*, No. 4. P. 16–26.
11. Nahorna I.I. (2011) Sutnist ta otsinka intelektualnoho kapitalu na pidpriemstvi [Essence and estimation of intellectual capital at the enterprise], *Ekonomichnyi prostir*, No. 46. P. 278–285.

METHODS FOR ESTIMATING THE INTELLECTUAL CAPITAL OF AN INTERNATIONAL COMPANY

The proposed scientific article is devoted to the urgent question of estimating the intellectual capital of an international company. The consideration of the issue is based on the conclusion and analysis of the scientific works of the authors concerning the essence of intellectual capital, its structuring and the interconnection of its structural components.

An overview of scientific sources in this area indicates that, among scientists, there are discussions about a universal method for evaluating intellectual capital, as well as its impact on the results of the financial and economic activity. In a small number of existing works, the study of the impact of intellectual capital on the formation of added value is provided. However, the specific properties of the research object, which complicate its assessment on the basis of quantitative characteristics, as well as the absence even in developed countries, the requirements for the reflection of intellectual capital in public reporting complicate the conduction of empirical research in this direction.

The main methods for estimating the intellectual capital of an international company are investigated; their advantages and disadvantages of their application are characterized. Determined the specific features of intellectual capital, which complicate the process of estimating the value of the company's intellectual capital. The results of researches of foreign scientists on the influence of intellectual capital on the results of the activity of an international company are summarized. It is determined that there is currently no single universal method for evaluating intellectual capital, and henceforth its evaluation methods need to be improved to obtain qualitative and reliable information about the company's intellectual capital.

In an innovative economy, the application of the existing methods for assessing intellectual capital can increase profitability, provide the growth of company value, and ensure the production of competitive products. International company due to the specifics of its activities applies certain indicators to calculate the value of intellectual capital. At the same time, the complex assessment of intellectual capital is complicated because of the fact that the impact of various factors is difficult to assess in a value expression. In our opinion, currently existing domestic and international accounting system is not ready to evaluate and recognize the components of intellectual capital as a complete object of accounting, but its total ignoring points to the regression in the effective management of the intellectual capital of an international company.